

جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، شماره ۱۹، تابستان ۱۳۹۵

وصول مقاله: ۱۳۹۴/۵/۲۸

تأیید نهایی: ۱۳۹۴/۱۲/۱۱

صفحات: ۷۰ - ۵۵

توزیع خدمات و امکانات شهری با رویکرد عدالت اجتماعی

مورد شناسی: شهر پیرانشهر

دکتر حسین یغفوری^۱، دیمین کاشفی دوست^۲

چکیده

امروزه شهرها بویژه در کشورهای در حال توسعه، با توجه به رشد جمعیت و شهرنشینی نیازمند توجه به برقراری عدالت اجتماعی و فضایی در برخورداری مطلوب از خدمات و امکانات مختلف شهری هستند؛ اما موضوع خدمات رسانی نامناسب به مناطق و کاستی‌های موجود در تأمین این خدمات و امکانات با مفهوم عدالت در تضاد است. پژوهش حاضر به دنبال بررسی نحوه توزیع خدمات شهری در محلات شهر پیرانشهر است. روش مطالعه توصیفی-تحلیلی است و بدین منظور از مدل‌های AHP، میانگین نزدیک‌ترین همسایه، تکنیک TOPSIS و مدل تحلیل شبکه بهره گرفته شده است. برای انجام این عملیات از نرم‌افزارهای ARC GIS، Super Decision استفاده شده است. بدین صورت که نحوه توزیع خدمات شهری در سطح شهر نشان داده شد و محلات شهری از نظر میزان برخورداری سطح‌بندی شده؛ سپس نتایج در قالب نمودار و نقشه GIS ترسیم گردیده‌اند. نتایج تحقیق بیانگر وجود نابرابری اجتماعی و فضایی به لحاظ برخورداری از خدمات شهری و تفاوت‌های چشم‌گیر بین محلات شهر پیرانشهر است؛ به گونه‌ای که برخورداری از محله با درجه ۰/۵۸/ فاصله زیادی با محروم‌ترین محله با درجه برخورداری ۰/۰۴ دارد. کلید واژگان: خدمات شهری، توزیع خدمات شهر، عدالت اجتماعی، شهر پیرانشهر.

مقدمه

در نیم قرن اخیر، شهرها به واسطه افزایش شهرنشینی که امروزه از مهمترین جنبه‌های تغییر جهانی است، رشد پیدا کرده‌اند (Liu et al, 2007: 597)؛ به گونه‌ای که می‌توان گفت، جمعیت شهرها افزایش یافته است؛ ولی خدماتی که پاسخگوی نیازهای مختلف آنها باشد، به گونه مناسب پاسخ‌گوی نیاز شهروندان نیست. عمده‌ترین اثری که رشد شتاب‌آلود شهرها را در پی داشته است، به هم ریختگی فضایی و رشد نابسامان، توزیع ناعادلانه کاربری‌ها، نابرابری سرانه‌ها و مکان‌یابی‌های نامناسب و مطالعه نشده و به هم خوردن نظام توزیع خدمات است که این امر به نوعی در همه شهرهای ایران به چشم می‌خورد (شفیعی، ۱۳۸۶: ۴). همچنین این رشد شتابان شهرنشینی تغییرات وسیعی از مقیاس محلی تا جهانی در کاربری زمین ایجاد نموده است (Nam & Jan Yu, 2007: 96).

به دلیل تقاضای روزافزون به زمین و رشد مناسبات سرمایه داری و اقتصادی زمین در شهرها و محدودیت این کالا، اراضی شهری به یکی از مؤلفه‌های مهم ثروت‌اندوزی و تشدید نابرابری‌های اجتماعی در شهرها بدل شده است که این امر نیاز به برنامه‌ریزی کاربری زمین را در تمام شهرها می‌طلبد (زیاری، ۱۳۸۱: ۶۴). برنامه‌ریزی کاربری زمین شهری، بخشی از فرایند شهری است و در حالی که به مناسبات مشترک خود با برنامه‌ریزی حمل و نقل و تسهیلات شهری اهمیت می‌دهد، اصولاً با موقعیت، وسعت و سرانه زمین مورد نیاز برای کاربری‌های مختلف شهری مانند: مسکونی، صنعتی، تجاری، تفریحی، آموزشی، فرهنگی، مذهبی و ... سروکار دارد (Chapin, funcis, 1972: 3). در این راستا، تخصیص زمین به کاربری‌های گوناگون در سطح شهر، باید به گونه‌ای باشد که دسترسی به آنها برای تمامی افراد ساکن در شهر به بهترین شکل و کمترین هزینه امکان‌پذیر باشد (عسگری و دیگران، ۱۳۸۱: ۲۱). تعادل فضایی در توزیع مراکز خدماتی در شهر و دستیابی به آن، مقدمات توسعه پایدار شهری را فراهم می‌آورد و نابسامانی در توزیع منطقه‌ای و محلی باعث

دوری مناطق و محلات از عدالت اجتماعی می‌شود (نسترن، ۱۳۸۰: ۱۴۵)؛ بنابراین، سازمان فضایی متعادل در شهرها نوعی از پایداری شهری است و زمانی محقق خواهد شد که هماهنگی و سازگاری منطقی بین پراکنش جمعیت و توزیع خدمات در شهرها به وجود آید. توزیع خدمات در شهرها که نتیجه بارز جدایی‌گزینی اکولوژیک است، بر توزیع فضایی جمعیت در مناطق و نواحی شهری تأثیرگذار بوده است؛ در نتیجه، توزیع مناسب و بهینه امکانات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و بهداشتی در میان مناطق و نواحی، یکی از مهمترین عوامل جلوگیری از نابرابری‌ها و شکاف توسعه و توزیع فضایی مناسب جمعیت در پهنه سرزمین است (Marcotullio, 2001: 577). موقعیت مرزی شهر پیرانشهر، تجاری بودن و مهاجرپذیری شدید آن در سال‌های اخیر، دستیابی تمامی محلات شهری را به خدمات و کاربری‌های شهری با مشکل روبرو کرده است؛ بنابراین، شناسایی میزان دستیابی ساکنین شهر در محلات شهری پیرانشهر و توزیع بهینه آن، با توجه به استحقاق و نیاز به کاربری‌ها و خدمات شهری، از ضروری‌ترین اهداف این پژوهش است. بدین منظور در این مقاله به ارزیابی میزان برخورداری محلات شهری پیرانشهر از امکانات و خدمات شهری با رویکرد عدالت اجتماعی پرداخته شده است.

سؤال اصلی تحقیق

آیا بین محلات مسکونی شهر پیرانشهر به لحاظ میزان برخورداری از امکانات و خدمات شهری تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟

اهداف پژوهش

بررسی پراکنده‌گی خدمات شهری در سطح شهر پیرانشهر
سطح‌بندی محلات شهری به لحاظ میزان دستیابی جمعیت ساکن به امکانات و خدمات مورد نیاز.

پیشینه پژوهش

در ارتباط با خدمات شهری و چگونگی توزیع آن در محلات و نواحی شهری، بررسی‌های نسبتاً خوبی تاکنون انجام و بعضاً نتایج قابل توجهی نیز در پی داشته است که در زیر به برخی از آنها اشاره شده است:

سان (۲۰۱۰)، در پژوهشی با عنوان ارزیابی توزیع خدمات شهری با استفاده از روش AHP- fuzzy و Vikor، از تکنیک تصمیم‌گیری چند معیاری تاپسیس برای برنامه‌ریزی محلی و مراکز توزیع خدمات شهری استفاده کرده و بهترین نقاط برای ایجاد مراکز توزیع خدمات را پیشنهاد داده است.

پوراحمد و خلیجی (۱۳۹۳)، در پژوهشی با عنوان «قابلیت‌سنجی تحلیل خدمات شهری با استفاده از تکنیک Vikor» به روش توصیفی-تحلیلی امکانات و قابلیت‌های خدمات شهری بناب را در سطح محلات مورد ارزیابی قرار داده‌اند. نتایج بررسی حاکی از توزیع ناعادلانه خدمات در سطح محلات بوده است. پوراحمد و همکاران (۱۳۹۰)، در مقاله‌ای تحت عنوان «توزیع فضایی کاربری‌های شهری در شهرهای نفت‌خیز»، نتیجه گرفته‌اند که در میزان استفاده از کاربری‌ها در نواحی مختلف شهر تفاوت چشمگیری وجود دارد و نواحی‌ای که ساکنین آن کارکنان شرکت نفت هستند، نسبت به بقیه نواحی از خدمات بیشتری استفاده می‌کنند. وارثی و همکاران (۱۳۹۰) در مقاله «تحلیل فضایی و برنامه‌ریزی نارسایی‌های مراکز خدمات شهری یاسوج»، به این نتیجه رسیده‌اند که شهر یاسوج به تناسب شدت‌گیری توسعه کالبدی و افزایش جمعیت از نظر ارائه خدمات شهری دچار نارسایی شده است.

همچنین تقوایی و همکاران (۱۳۹۰)، در پژوهش خود با عنوان «سطح‌بندی محلات شهری بر اساس میزان بهره‌مندی از خدمات شهری، با بهره‌گیری از تکنیک تاپسیس» به ارزیابی محلات شهر آباده از نظر میزان بهره‌مندی از امکانات و خدمات شهری پرداخته‌اند و نتایج حاصل را در پنج دسته از نظر میزان دستیابی به خدمات ارائه داده‌اند. بررسی نتایج حاکی از آن است

که در بین محلات شهر آباده تفاوت فاحشی از این حیث وجود دارد. لطفی و کوهساری (۲۰۰۹) نیز در تحقیقی با عنوان «سنجش قابلیت دسترسی به خدمات محلی در منطقه شش شهر تهران با در نظر گرفتن دو رویکرد برابری فرصت‌ها و عدالت نیاز مینا»، به بررسی خدمات آموزشی، تجاری، فضای سبز در مقیاس محله پرداخته‌اند. در این تحقیق مبنای کار میزان دستیابی بلوک‌های مختلف با استفاده از روش کمترین فاصله و روش فازی مورد ارزیابی قرار گرفته است و سپس میزان دستیابی ساکنین و میزان محرومیت را در بین محلات و بلوک‌های منطقه شش، ارزیابی کرده‌اند. نتایج نشان‌دهنده فاصله اندک محلات در میزان برخورداری و دستیابی به خدمات است.

حاتمی‌نژاد و همکاران (۱۳۸۷)، پژوهشی با استفاده از مدل موریس در شهر اسفراین انجام داده‌اند. در نتیجه این تحقیق مشخص شد که نوعی جدایی‌گزینی فضایی بر اساس وضعیت اقتصادی-اجتماعی ساکنین، در آن شهر حاکم است؛ به‌گونه‌ای که طبقات اجتماعی-اقتصادی برتر، از کاربری‌های خدماتی مطلوب‌تری برخوردارند و الگوی توزیع کاربری‌های خدماتی به نفع گروه‌های مرفه‌تر عمل کرده است. وارثی و همکاران (۱۳۸۷) نیز در پژوهشی با عنوان «توزیع تطبیقی خدمات عمومی شهری از منظر عدالت اجتماعی (مطالعه موردی: زاهدان)» به بررسی وضعیت جمعیت در مناطق شهری زاهدان و چگونگی تناسب آن با خدمات شهری پرداختند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که توزیع خدمات عمومی شهر زاهدان نامتعادل است و تنها با ارائه سازوکار توزیع خدمات برابر و متناسب با نیازهای جمعیتی می‌توان به تعادل در سطح شهر زاهدان رسید.

روش تحقیق

پژوهش حاضر به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده و اطلاعات موردنیاز از طریق کتابخانه‌ای، اسنادی، برداشت میدانی، استفاده از آمارنامه‌ها و جداول سرشماری‌ها اخذ گردیده است. در این پژوهش بر

در نهایت، محاسبه فاصله نسبی از راه حل ایده‌آل زیر به دست می‌آید:

$$Cl_i^+ = \frac{d^-}{d^+ + d^-}$$

پس از انجام مراحل فوق در نهایت به ارزش‌های بین ۰ تا ۱ رسیده که هرچه مقدار عدد به یک نزدیک باشد، نشان‌دهنده مطلوبیت یا هر چه از آن دورتر باشد، نسبت نامطلوب بودن را نشان می‌دهد و بستگی به نحوه تفسیر بر اساس سود یا زیان، خواهد بود.

شاخص میانگین نزدیک‌ترین همسایه

شاخص میانگین نزدیک‌ترین همسایه^۱ مبتنی بر اندازه‌گیری فاصله تک‌تک کاربری‌ها تا نزدیک‌ترین همسایه‌شان بوده و در تعیین همگرایی و واگرایی انواع کاربری‌های مختلف کاربرد دارد. هدف از انجام این نوع آنالیز آن است که تعیین کند که آیا توزیع نقاط تصادفی است یا خیر و نوع الگوی پراکنش چگونه است (Camarero et al, 2000, 5). در این روش، شاخص نزدیک‌ترین همسایه بر اساس میانگین فاصله از هر کاربری تا نزدیک‌ترین همسایه‌هایش محاسبه می‌شود. شاخص نزدیک‌ترین همسایه به صورت نسبت میانگین فاصله مشاهده شده، به فاصله مورد انتظار بیان می‌شود. فاصله مورد انتظار در این روش در نتیجه تجزیه و تحلیل کمیت Z به دست می‌آید. معمولاً اگر این مقدار بین ۱,۹۶ تا ۱,۹۶- باشد، اختلاف معناداری بین توزیع مشاهده شده و توزیع تصادفی وجود ندارد، در غیر این صورت توزیع تجمعی یا یکنواخت خواهد بود. شاخص میانگین نزدیک‌ترین همسایه از رابطه زیر به دست می‌آید:

$$ANN = \frac{\bar{D}_O}{\bar{D}_E}$$

که در آن \bar{D}_O متوسط فاصله بین هر یک از شاخص‌ها به نزدیک‌ترین همسایه که از رابطه زیر به دست می‌آید، است:

اساس آمارهای موجود در طرح تفصیلی شهر و همچنین برداشت میدانی در سال ۱۳۹۳، میزان سرانه هر یک از کاربری‌های خدماتی به تفکیک محلات به دست آمده، جهت وزن‌دهی کاربری‌ها بر اساس اهمیت و نیاز شهروندان، از مدل AHP استفاده شده است. از آنجا که یکی از اهداف این تحقیق سطح‌بندی محلات شهری است، با استفاده از مدل تاپسیس به طبقه‌بندی محلات شهر بر اساس میزان دستیابی به خدمات شهری پرداخته شده است همچنین با استفاده از شاخص میانگین نزدیک‌ترین همسایه، توزیع خدمات در سطح محلات شهر نشان داده شده است و در نهایت جهت ترسیم نقشه‌ها نیز از نرم‌افزارهای GIS بهره گرفته شده است.

تکنیک‌های تحقیق

مدل Topsis

روش تاپسیس توسط هوانگ و یون توسعه داده شد که به عنوان یکی از اعضای خانواده MCDM یا تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند معیاره، امروزه در رتبه‌بندی مفاهیم مختلف در علوم گوناگون جایگاه ویژه‌ای یافته است (زیاری و همکاران، ۱۳۸۹، ۲۱). اصل اساسی تکنیک تاپسیس اولویت‌بندی و ارزیابی مفاهیم یا نواحی از طریق فاصله بین بردار شاخص ایده‌آل با ایده‌آل منفی است. بهترین گزینه در تاپسیس نزدیک‌ترین فاصله را به راه حل ایده‌آل دارد و بر اساس فاصله، از ایده‌آل مثبت نواحی رتبه‌بندی می‌شوند. برای به دست آوردن حداقل و حداکثر هر کدام از معیارها و محاسبه مقدار تفاضل موجود بین مقدار حداقل و حداکثر محاسبه شده، از فرمول زیر استفاده شده است.

$$D_i^- = (V - V_{\max})^2 = \sqrt{\sum_{j=1}^n (V_{ij} - V_j^-)^2}$$

$$D_i^+ = (V - V_{\min})^2 = \sqrt{\sum_{j=1}^n (V_{ij} - V_j^+)^2}$$

- ۱- عملیات تعیین بهترین مسیر
- ۲- عملیات پیدا کردن نزدیک‌ترین تسهیلات (این دستور در مکان‌یابی پارکینگ کاربرد دارد)
- ۳- عملیات پیدا کردن محدوده خدماتی (قنبری و همکاران، ۱۳۸۸: ۲۹۷).

محدوده و قلمرو پژوهش

شهر پیرانشهر در جنوب غربی استان آذربایجان غربی و در مرز ایران و عراق واقع شده است. این شهر با مساحتی در حدود ۸۴۴/۴ هکتار در ۴۹ درجه و ۳۶ دقیقه طول شرقی و ۳۷ درجه و ۱۶ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. همچنین بر دشتی گسترده شده که ۱۴۳۰ تا ۱۴۶۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد. از شمال به اشنویه و نقده، از جنوب به سردشت و از شرق به مهاباد محدود می‌شود. پیرانشهر به دلیل قرار گرفتن در مسیر جاده ترانزیت جمهوری اسلامی ایران با کشور عراق و دیگر کشورهای حوزه دریای مدیترانه، یکی از بزرگترین مراکز تجارت خارجی در ایران است. بر اساس سرشماری ۱۳۹۰ جمعیت شهر پیرانشهر ۷۲۷۲۲ نفر بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰).

$$\bar{D}_O = \frac{\sum_{i=1}^n d_i}{n}$$

و \bar{D}_E میانگین فاصله مورد انتظار برای شاخصه به دست آمده، یک الگوی تصادفی است و از رابطه زیر به دست می‌آید:

$$\bar{D}_E = \frac{0.5}{\sqrt{n/A}}$$

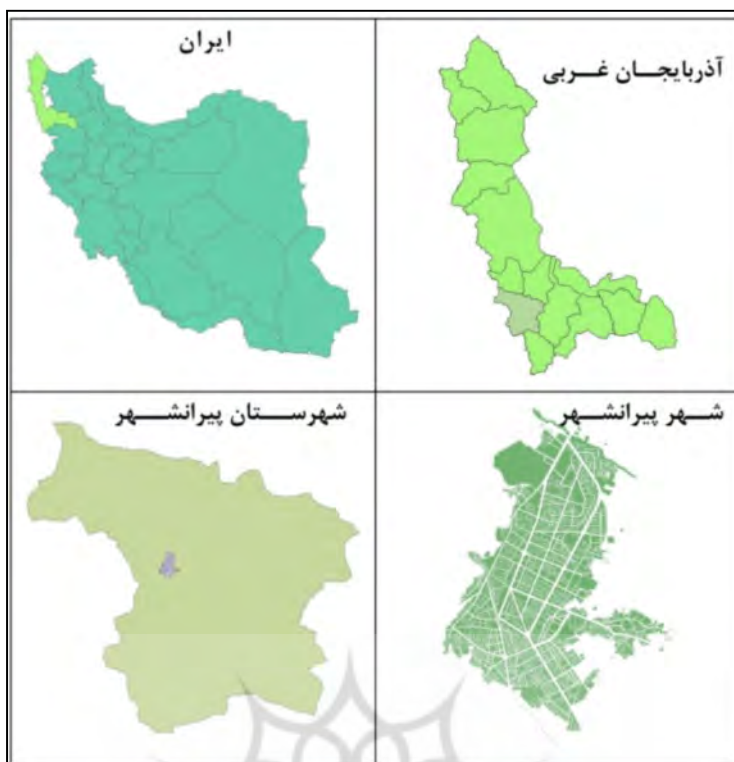
در معادله قبلی \bar{D}_E برابر است با فاصله بین شاخص i و نزدیک‌ترین همسایه آن، n برابر است با مجموع تعداد شاخص‌ها و A برابر با کل مناطق مورد مطالعه (احدنژاد و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۱۵).

مدل AHP

روش مقایسه زوجی در فرایند تحلیل سلسله مراتبی ارائه شده است. فرایند تحلیل سلسله مراتبی، یکی از کارآمدترین تکنیک‌های تصمیم‌گیری است که اولین بار توسط توماس ال ساعتی در سال ۱۹۸۰ مطرح شد (زبردست، ۱۳۸۰: ۱۴). این تحلیل، از جامع‌ترین سیستم‌های طراحی شده برای تصمیم‌گیری با معیارهای چندگانه است؛ زیرا امکان فرموله کردن مسائل را به صورت سلسله مراتبی فراهم می‌کند. این روش ابزاری قدرتمند و انعطاف‌پذیر برای بررسی کمی و کیفی مسائل چند معیاره است که خصوصیت اصلی آن بر اساس مقایسه زوجی است (Ngai, 2005: 29).

مدل تحلیل شبکه

یکی از این تحلیل‌ها و مدل‌های کاربردی در سیستم اطلاعات جغرافیایی، مدل تحلیل شبکه است. از این مدل برای تحلیل وضع موجود توزیع فضایی خدمات یا کاربری‌ها و بررسی شعاع عملکردی آنها و تعیین مناطقی که خارج از شعاع پوشش آنها هستند، استفاده می‌شود. در واقع این الگوریتم از تقسیم طول خیابان‌ها بر متوسط سرعت حرکت اتومبیل بر اساس فرمول سرعت در فیزیک ($V=D/T$)، عامل زمان یعنی مدت زمان‌های هر مسیر به دست آمده و سیستم شبکه با اطلاعات موجود هوشمند گردید. تجزیه و تحلیل شبکه در GIS برای سه نوع تحلیل عمده به کار می‌رود:

شکل ۱: موقعیت جغرافیایی شهر پیرانشهر

مبانی نظری پژوهش

روند شهری شدن جهان در کشورهای در حال توسعه با عدم تعادل‌های خدماتی و پراکنش جمعیت و رشد بی‌قواره شهری مواجه بوده است؛ به طوری که ناپایداری حاصل از این رشد ناموزون، به شکل عدم تعادل فضایی و اجتماعی با نمودهای فقر شهری، اسکان و اشتغال غیر رسمی، ضعف حاکمیت محلی و آلودگی‌های زیستی مواجه شده است (بوچانی، ۱۳۸۵: ۶۶). این امر پایداری شهرها را هر چه بیشتر مورد سؤال قرار داده و توجه به دیدگاه‌ها و رهیافت‌های توسعه پایدار را بیش از پیش ضروری ساخته است (حکمت‌نیا و موسوی، ۱۳۸۵: ۳۷-۳۶)؛ بنابراین، حرکت و رسیدن به پایداری شهرها و تحقق عدالت اجتماعی زمانی محقق می‌شود که تخصیص توزیع خدمات و امکانات میان واحدهای فضایی و اجتماعی شهرها مطابق با نیازهای جمعیتی و مساوات و برابری جغرافیایی صورت گیرد (کلانتری و دیگران، ۱۳۹۲: ۳۴).

تعاریف و مفاهیم

- کاربری اراضی: کاربری زمین شهری عبارت است از این که انواع فعالیت‌های شهری مانند مسکونی، درمانی، آموزشی، اداری، راهها و معابر و نظایر آنها به چه صورتی است و از کل مساحت شهری نسبت هر یک از کاربری‌ها چقدر است و هر یک از فعالیت‌های شهری در چه سطحی پراکنده شده‌اند و ارتباط آنها با یکدیگر چیست و تا چه میزان استفاده‌های گوناگون از زمین در ارگانیزم شهر می‌توان کارآمد باشد؛ لذا در این زمینه لازم است کلیه سطوحی که در شهر مورد استفاده قرار گرفته‌اند، مورد بررسی و ارزشیابی قرار گیرند (شیعه، ۱۳۸۰: ۱۲۰).

- برنامه‌ریزی کاربری اراضی: برنامه‌ریزی کاربری زمین به چگونگی استفاده توزیع و حفاظت زمین گفته می‌شود. به عبارت دیگر، برنامه‌ریزی کاربری زمین شهری، ساماندهی مکانی-فضایی فعالیت‌ها و عملکردهای شهری را بر اساس خواست و نیازهای جامعه شهری بررسی می‌کند (زیاری، ۱۳۸۱: ۶۵-۶۳).
برنامه‌ریزی کاربری زمین شهری، الگوی توزیع فضایی یا جغرافیایی عملکردهای مختلف شهر است؛

حال دورترین فاصله را از راه حل ضد ایده آل (بدترین حالت ممکن) داشته باشد (اصغری‌پور، ۱۳۸۷: ۲۷۰-۲۱۳) و (حکمت‌نیا و موسوی، ۱۳۹۲: ۳۶۴-۳۵۶). تاپسیس به عنوان یک تصمیم‌گیری، چند شاخصه جبرانی بسیار قوی برای اولویت‌بندی گزینه‌ها از طریق شبیه نمودن به جواب ایده آل است که به تکنیک وزن دهی، حساسیت بسیار کمی داشته، پاسخ‌های حاصل از آن، تغییر عمقی نمی‌کند. در این روش، گزینه انتخاب شده باید کوتاهترین فاصله را از جواب ایده آل و دورترین فاصله را از ناکارآمدترین جواب داشته باشد (نسترن و همکاران، ۱۳۸۹: ۹۰).

دیدگاه‌ها و نظریات

نظریات کاربری اراضی شهری

نظریه توسعه پایدار کاربری زمین: مبانی نظری این رویکرد بر نگهداری منابع برای حال و آینده از طریق استفاده بهینه از زمین و واردکردن کمترین ضایعات به منابع تجدیدناپذیر مطرح است (زیاری و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۸).

نظریه نقش اقتصادی زمین: بسیاری از نظریه‌پردازان معتقدند که زمین به عنوان ثروت ملی شمرده می‌شود؛ بنابراین، بازار زمین و مسکن یک بازار عادی نیست؛ چون نبایستی با تقاضا تطبیق داده شود (همان: ۷).

نظریه نقش کالبدی: نظریه برنامه‌ریزی فضایی معتقد است، کاربری زمین شهری باید به ادراک زیبایی، هویت فضایی و احساس تعلق به محیط زیست پاسخ دهد (همان: ۹).

نظریه نقش اجتماعی زمین: محدود کردن مالکیت خصوصی و بهره‌برداری از اراضی در راستای منافع عمومی مردم، در شهرها بیشتر مدنظر است. اتواکتر و هنری جورج به این دیدگاه اعتقاد دارند. واگنر معتقد است که اراضی اطراف شهر باید به مالکیت عمومی درآید، تا قیمت اراضی شهری قابل کنترل باشد و به سودجویی مالکان نینجامد (حبیبی و مسائلی، ۱۳۷۸: ۵۲).

عملکردهایی چون: نواحی مسکونی، صنعتی، تجاری، اداری، مؤسسات و گذران اوقات فراغت (عابدین درکوش، ۱۳۸۲: ۵۲). به عبارت دیگر، این برنامه‌ریزی به مثابه سلسله اقداماتی نظام یافته است که برای رفع نیازهای مادی و فرهنگی انسان که به نوعی با زمین در ارتباط اند، صورت می‌گیرد (پورمحمدی، ۱۳۹۱: ۳). در واقع برنامه‌ریزی کاربری زمین، مدیریت خردمندانه فضا به منظور بهینه‌سازی الگوی توزیع فعالیت‌های انسان است (رضویان، ۱۳۸۱: ۱۴).

پراکنش مکانی: برخی از جغرافیدانان، جغرافیا را علم پراکندگی می‌دانند. هم‌اکنون مفهوم پراکندگی، مترادف با پراکندگی مکانی-فضایی به کار گرفته می‌شود. پراکندگی مکانی فضایی پدیده‌ها، مجموعه‌ای از واقعیت‌های عینی است. هر یک از پدیده‌های طبیعی و انسانی دارای محل استقرار مشخص است. علل پیدایش، سیر تکوینی-الگویابی، کیفیت پخش و در نهایت میزان تأثیرگذاری این پدیده‌های طبیعی و انسانی در شیوه زندگی مردم، به مفهوم پراکندگی اعتبار علمی شایسته‌ای می‌بخشد (شکویی، ۱۳۷۴: ۷). خدمات شهری: خدمات شهری عبارت از فعالیت‌های غیر عمرانی است که به طور مستقیم توسط شهرداری به منظور ایجاد مطلوبیت در کالبد شهر و رفاه حال شهروندان انجام می‌شود (مهندسین مشاور آرمان شهر، ۱۳۷۹: ۱۷).

سرانه: سرانه عبارت است از تقسیم مساحت بر جمعیت. سرانه، مقدار زمینی است که به طور متوسط از هر کدام از کاربری‌های شهر به هر نفر از جمعیت شهر می‌رسد (میره‌ای و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۸). مقیاس اندازه‌گیری سرانه در مطالعات شهری، متر مربع به ازای هر نفر است (کامیار، ۱۳۸۷: ۱۶۰).

مدل تاپسیس: روش تاپسیس مفیدترین روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره در بررسی مسائل جهان واقعی است که ابتدا توسط هوآنگ و یون مطرح شد (Hwang & Yoon, 1981: 15). این تکنیک بر این مفهوم بنا شده است که گزینه انتخابی، کمترین فاصله را با راه حل ایده‌آل (بهترین حالت ممکن) و در عین

عدالت توزیعی

عدالت در شهر باید به دنبال تخصیص مناسب و متناسب امکانات و خدمات، استفاده از توان‌های بالقوه و بالفعل، از بین بردن شکاف بین فقیر و غنی و جلوگیری از به وجود آمدن زاغه‌های فقر در شهر باشد؛ در نتیجه، هر گونه برنامه‌ریزی شهری مبتنی بر عدالت اجتماعی در شهر باید بتواند هم در توزیع نیازها، منافع عمومی و استحقاق و هم در تخصیص آنها مؤثر باشد. از مهمترین عوامل در برنامه‌ریزی شهری، استفاده از فضاها و توزیع مناسب و به عبارتی کامل‌تر، عدالت فضایی است. در این راستا، کاربری‌ها و خدمات شهری، از جمله عوامل مؤثر و مفیدند که با پاسخگویی به نیاز جمعیتی، افزایش منفعت عمومی و با توجه به استحقاق و شایستگی افراد، می‌توانند با برقراری عادلانه‌تر، ابعاد عدالت فضایی، عدالت اجتماعی و عدالت اقتصادی را برقرار نمایند؛ بنابراین، برهم خوردن توازن جمعیتی که مهمترین ریشه‌های آن، مهاجرت‌های درون شهری و برون شهری و تراکم بیش از حد کاربری‌ها در مناطق خاص‌اند، می‌تواند فضاهای شهری را فضاهایی متناقض با عدالت از ابعاد اقتصادی و اجتماعی نمایند (هاروی، ۱۳۷۹: ۱۲۰-۱۱۰).

دسترسی به امکانات و عدالت اجتماعی

از آنجایی که پایداری شهری، گونه‌ای از توسعه پایدار است که محیط‌ها و فضاهای شهری را در بر می‌گیرد، این مقوله زمانی تحقق خواهد یافت که اصول و رهیافت‌های توسعه پایدار، به عنوان اصلی در مطالعات توسعه شهرها به کار گرفته شود (Drakakis smith, 2000: 8-9). پذیرش این اصل که توسعه پایدار مستلزم برقراری عدالت اجتماعی و فضایی در شهراست، رفع نابرابری‌های اجتماعی، اقتصادی، آسیب‌پذیری اقشار کم درآمد، توزیع بهینه خدمات و امکانات و توجه به نیازهای اساسی شهروندان، هرچه بیشتر به اهمیت نگرش به توسعه پایدار می‌افزاید (بوچانی، ۱۳۸۵: ۶۶). حرکت و رسیدن به پایداری شهرها، زمانی محقق

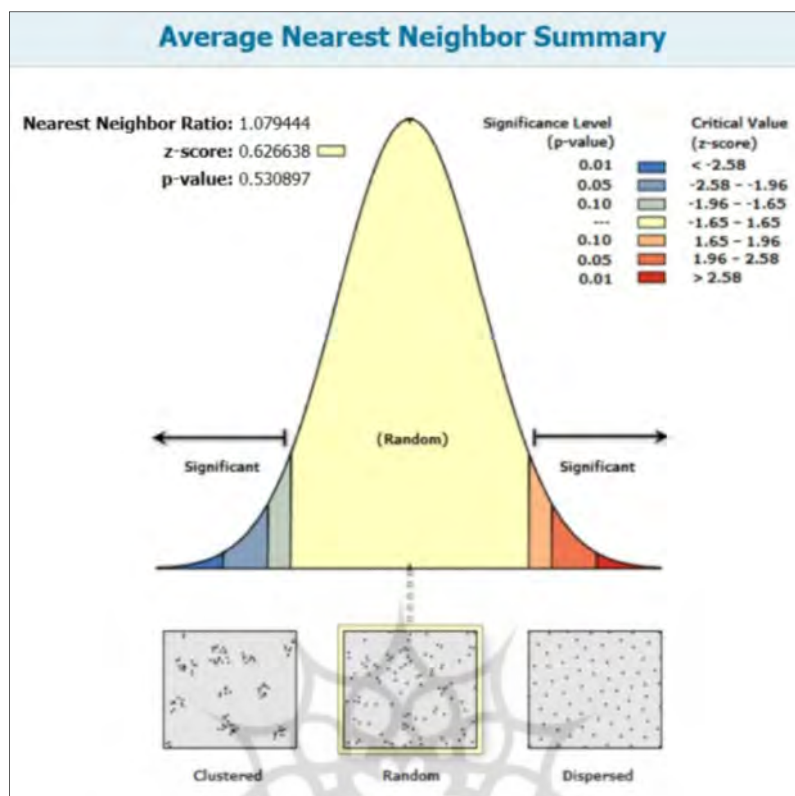
خواهد شد که تخصیص و توزیع خدمات و امکانات میان واحدهای فضایی و اجتماعی شهرها مطابق با نیازهای جمعیتی و مساوات و برابری جغرافیایی صورت گیرد. در همین راستا، ارزیابی پراکنش جمعیت و توزیع خدمات در فضاهای شهری می‌تواند در سنجش میزان عدالت اجتماعی و تأمین نیازهای اساسی شهروندان در چارچوب طرح‌ها و برنامه‌های عمرانی، اجتماعی و اقتصادی مفید واقع شود (ذاکریان و همکاران، ۱۳۸۹: ۶۹).

بررسی توزیع خدمات

ارزیابی توزیع با استفاده از مدل نزدیک‌ترین همسایه

توزیع خدمات شهر پیرانشهر با شاخص میانگین نزدیک‌ترین همسایه در شکل ۲ آورده شده است. در واقع شاخص میانگین نزدیک‌ترین همسایه مبتنی بر اندازه‌گیری فاصله تک تک کاربری‌ها تا نزدیک‌ترین همسایه‌شان است. نتایج حاصل از مدل نزدیک‌ترین همسایه که یکی از مدل‌های مناسب در نشان دادن الگوی پراکنش است، در سه سطح پراکنده یا منظم (با Z-score ۱,۶۵ تا < ۲,۵۸)، رندمی یا تصادفی (با Z-score ۱,۶۵- تا < ۱,۶۵) و الگوی خوشه‌ای (با Z-score ۱,۶۵- تا > ۲,۵۸-) است که توزیع خدمات شهر پیرانشهر با ۰/۶۲ Z-score از الگوی رندمی یا تصادفی برخوردار است.

اصولاً در اکثر شهرهای جهان، الگوی توزیع پراکنده (منظم) عناصر خدماتی نشان‌دهنده بافت‌های برنامه‌ریزی شده و مبتنی بر عدالت اجتماعی است. الگوی رندمی که بیشتر در شهرهای جهان سوم مشاهده می‌شود، حاصل از رشد ارگانیک و فاقد برنامه‌ریزی است و الگوی خوشه‌ای نتیجه تمرکز خدمات و امکانات در یک قسمت از شهر یا نتیجه وجود یک عنصر تأثیرگذار در تک‌قطبی شدن شهر است (احدژاد و همکاران، ۱۳۹۲، ۱۱۵).

شکل ۲: توزیع خدمات شهری با استفاده از مدل نزدیک‌ترین همسایه

و دیگران، ۱۳۸۸: ۴۱). در پژوهش حاضر با توجه به استانداردهای موجود برای شعاع عملکردی خدمات مختلف که در جدول زیر آمده است، نقشه‌های مربوط به هر یک از خدمات با استفاده از دستور New service Area در مدل تحلیل شبکه در محیط سیستم اطلاعات جغرافیایی ترسیم گردیده است.

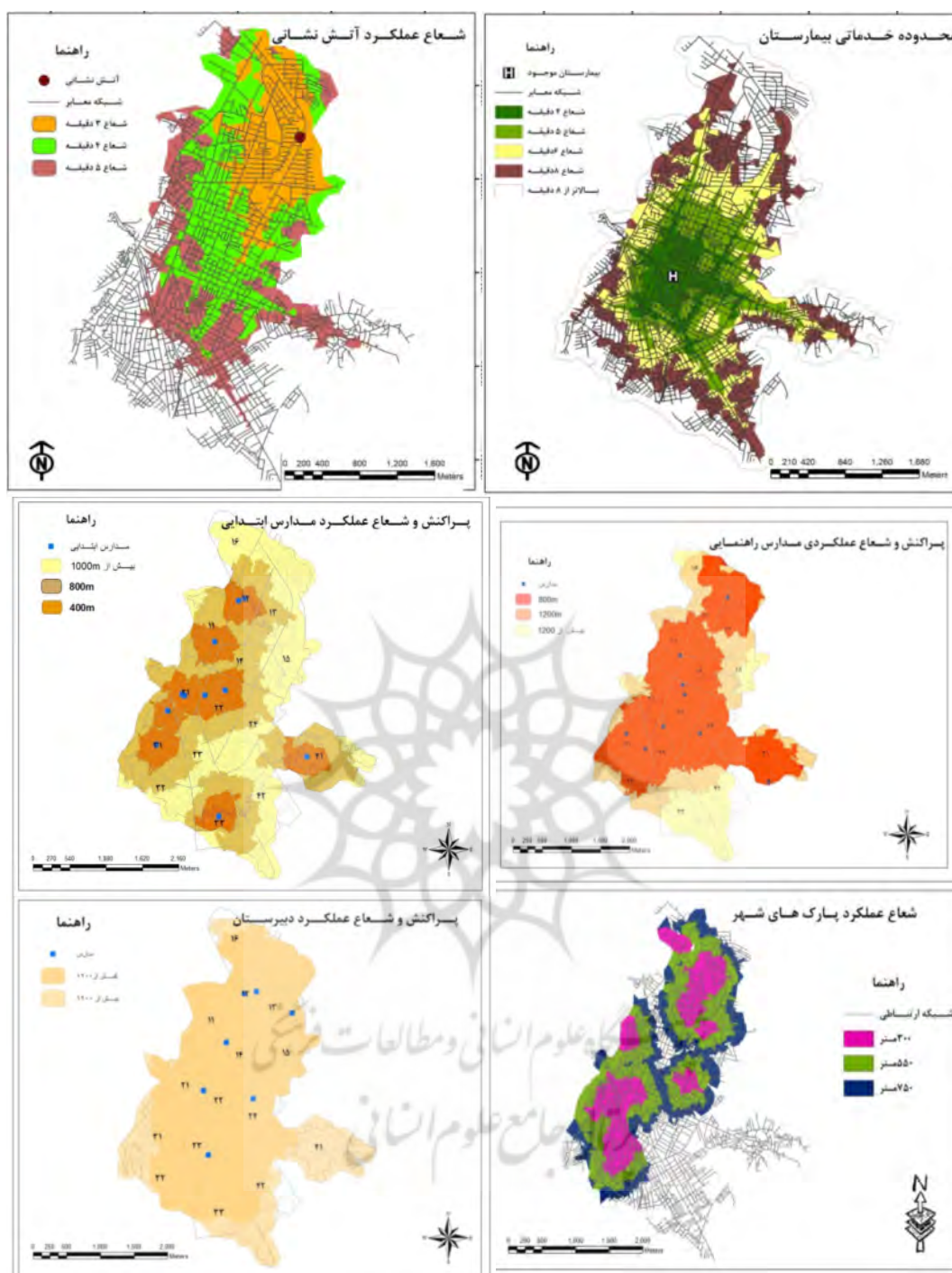
ارزیابی توزیع با استفاده از شعاع عملکردی

یکی از روش‌های تعیین‌کننده تقسیم‌بندی اراضی شهری، تعیین حدود عملکردی کاربری‌های شهری است. بدین صورت که فاصله‌ای را که یک شهروند از سکونتگاه خود می‌تواند به صورت پیاده یا به وسیله نقلیه در مدت زمان خاص طی کند و به خدمات مورد نظر دست پیدا کند، شعاع عملکردی می‌نامند (رستمی

جدول ۱: شعاع عملکرد خدمات شهری

شعاع عملکرد استاندارد	نوع خدمات
۴۰۰ متر	دبستان
۸۰۰ متر	راهنمایی
۱۲۰۰ متر	دبیرستان
۴-۵ دقیقه	بیمارستان
۳-۵ دقیقه	آتش‌نشانی
۳۰۰-۷۰۰ متر	پارک

منبع: (حبیبی و مسائلی، ۱۳۷۸؛ ۶۲)

شکل ۳: شعاع عملکرد خدمات شهری

شهر خارج از حوزه نفوذ مستقیم ایستگاه آتش‌نشانی هستند. با شعاع عملکردی ۵ دقیقه نیز این محدودیتِ نفوذ همچنان وجود دارد و ۱ ایستگاه موجود، جوابگوی نیاز شهر نیست. همچنین به دلیل مکان‌یابی نادرست این ایستگاه تنها قسمت‌هایی از شهر در حوزه خدمات رسانی آن قرار می‌گیرند. در رابطه با شعاع عملکرد پارک‌های شهری نیز این کمبود قابل مشاهده است و

نتایج حاصل از شعاع عملکرد خدمات در سطح محلات مسکونی شهر پیرانشهر نشان می‌دهد که اغلب محلات شهر به تمامی خدمات دسترسی ندارد و این میزان خدمات در سطح شهر جوابگوی نیاز ساکنان نخواهد بود و دارای کمبود قابل توجهی است. همان‌طور که در شکل (۳) نشان داده شده است، با شعاع عملکردی ۳ و ۴ دقیقه، قسمت‌های جنوبی و جنوب شرق و غرب

تجزیه و تحلیل

کاربرد تکنیک تاپسیس

براساس نقشه تقسیمات کالبدی وضع موجود، کل گستره شهر پیرانشهر (حدنهایی ساخت و سازها) به ۴ ناحیه و ۱۵ محله تقسیم شده است. نامگذاری محلات نیز براساس قرارگیری آنها در نواحی شهر است (شماره محلات دو رقمی است که عدد یکان شماره محله و عدد دهگان شماره ناحیه‌ای است که محله در آن واقع شده است). در این پژوهش کاربری‌های وضع موجود محلات پانزده‌گانه شهر با استفاده از نقشه کاربری اراضی شهر پیرانشهر استخراج گردیده و سپس جهت ارزیابی میزان برخورداری هر یک از محلات شهری، سرانه هر یک از کاربری‌ها بر اساس آمار به دست آمده، برای تمامی محلات شهر به شرح جدول ۲، محاسبه گردید.

جنوب و جنوب شرقی شهر دسترسی مناسب و استاندارد به این فضاها را ندارند. همانطور که در جدول شماره ۱ مشاهده گردید، استاندارد شعاع عملکرد مدارس ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان به ترتیب ۴۰۰، ۸۰۰ و ۱۲۰۰ متر است. نتایج حاصل از مدل تحلیل شبکه برای مراکز آموزشی بیانگر این است که محلات ۱۶، ۱۳، ۱۵، ۲۴، ۲۳، ۲۲ و ۲۴ در کاربری دبستان، محلات ۴۲، ۳۳ و ۱۵ در کاربری راهنمایی و محله ۴۱ برای مراکز آموزش دبیرستان دارای کمترین دسترسی و یا فاقد دسترسی مطلوب هستند. در رابطه با کاربری بیمارستان نتایج نشان می‌دهد که در شعاع عملکردی ۴ تا ۵ دقیقه، قسمت‌های زیادی از شهر خارج از حوزه نفوذ مستقیم بیمارستان هستند و تنها مرکز شهر را پوشش می‌دهد. همچنین با شعاع عملکردی ۶ و ۸ دقیقه نیز این محدودیت نفوذ همچنان وجود دارد.

جدول ۲: آلترناتیوها و شاخص‌های مورد بررسی

کاربری										
نواحی	محلات	مذهبی	تجاری	تأسیسات	اداری	درمانی	جهانگردی	پارک	آموزشی	ورزشی
ناحیه ۱	۱	۱/۳۶۳	۲/۲۷۸	۲/۱۷۷	۷/۱۴۲	۰/۰۵۴	۰/۰۸۰	۰/۰۴۰	۱/۰۱۴	۰/۰۳۸
	۲	۰/۵۷۷	۱/۶۴۰	۰/۰۲۴	۱/۹۱۹	۰	۰/۴۹۷	۰/۱۳۶	۲/۴۷۳	۹/۱۷۱
	۳	۴/۴۱۲	۰/۶۷۹	۰/۶۱۶	۰	۰	۰	۳/۹۹۵	۰/۶۴۸	۰
	۴	۱۱/۰۷۲	۰/۴۹۹	۳/۵۹۸	۰/۱۸۷	۰	۰/۱۱۸	۵/۸۴۲	۰/۵۴۹	۰
	۵	۰/۱۷۵	۱/۱۲۷	۰/۳۶۶	۰	۰/۹۹۵	۰	۰	۰/۶۱۱	۰
ناحیه ۲	۶	۲/۷۹۷	۰/۶۱۱	۰	۵۹/۷۴۶	۰	۳/۷۷۲	۱۲۸/۶۵۳	۰	۴/۳۳۰
	۱	۰/۸۳۴	۶/۳۲۶	۶/۴۲۴	۱/۵۷۸	۰/۴۵۷	۰/۰۷۹	۳/۳۰۳	۱/۶۲۶	۰/۸۰۴
	۲	۱/۱۲۸	۴/۱۶۶	۰/۰۰۷	۲/۴۶۵	۰	۰	۱/۷۰۹	۲/۹۳۷	۰
	۳	۰/۱۲۳	۲/۶۷۴	۱/۱۱۰	۲/۳۷۲	۰	۰	۰	۱/۷۶۵	۰
ناحیه ۳	۴	۰/۴۲۴	۰/۹۲۰	۰/۶۴۸	۰	۰	۰	۰	۱/۷۴۲	۰
	۱	۰/۳۵۱۱	۰/۸۰۹	۰/۳۴۰	۰/۰۵۶	۰/۰۲۱	۰	۰/۵۴۸	۳/۱۶۹	۰
	۲	۰/۲۹۰	۰/۱۹۰	۰	۰	۰/۸۰۴	۰	۰	۰	۰
ناحیه ۴	۳	۰/۴۹۳	۰/۷۸۱	۰/۷۵۹	۰	۰/۰۲۸	۰/۵۱۱	۰	۰/۵۴۹	۰
	۱	۳/۸۹۵	۰/۲۳۱	۰/۰۶۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	۲	۰	۰/۶۵۶	۰	۰	۰/۰۳۴	۰	۰	۰	۰

منبع: محاسبات نگارندگان ۱۳۹۵

۱ یعنی $(\sum_{i=1}^n = 1)$ باشد، سپس عدد هر معیار را در وزن همان معیار ضرب کرده و ماتریس داده‌های استاندارد محاسبه می‌شود. در اینجا برای وزن دهی به

در مرحله بعد وزن هر یک از شاخص‌ها براساس رویکردها و نظریات کارشناسانه به دست می‌آید. باید در نظر داشت که مجموع وزن معیارها بایستی برابر با

اولویت‌بندی شده، سپس با استفاده از مدل AHP و در محیط نرم افزار Expert Choice وزن و اهمیت نسبی هریک از شاخص‌ها تعیین گردید.

داده‌ها از روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP) بهره گرفته شده است؛ بدین صورت که شاخص‌های فوق با استفاده از نظرات کارشناسانه و براساس طیف لیکرت

جدول ۳: وزن‌های مستخرج شده از مدل AHP

شاخص	مذهبی	تجاری	درمانی	اداری	تاسیسات	ورزشی	آموزشی	فضای سبز	جهانگردی
وزن	۰/۰۵۲	۰/۲۹۸	۰/۱۵۱	۰/۱۱۵	۰/۰۲۵	۰/۰۳۹	۰/۲۳۹	۰/۰۶۳	۰/۰۱۹

منبع: محاسبات نگارندگان ۱۳۹۵

جدول ۴: رتبه‌بندی گزینه‌ها برای تعیین اولویت‌ها

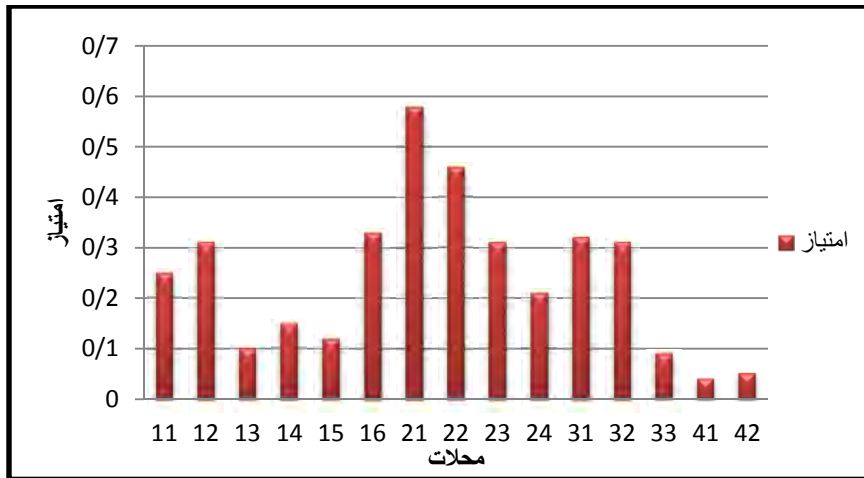
محللات	+C	رتبه
۱۱	۰/۲۵۸	۸
۱۲	۰/۳۱۷	۶
۱۳	۰/۱۰۹	۱۲
۱۴	۰/۱۵۶	۱۰
۱۵	۰/۱۲۵	۱۱
۱۶	۰/۳۳۱	۳
۲۱	۰/۵۸۶	۱
۲۲	۰/۴۶۷	۲
۲۳	۰/۳۱۸	۵
۲۴	۰/۲۱۲	۹
۳۱	۰/۳۲۳	۴
۳۲	۰/۳۱۶	۷
۳۳	۰/۰۹۵	۱۳
۴۱	۰/۰۴۸	۱۵
۴۲	۰/۰۵۲	۱۴

منبع: محاسبات نگارندگان ۱۳۹۵

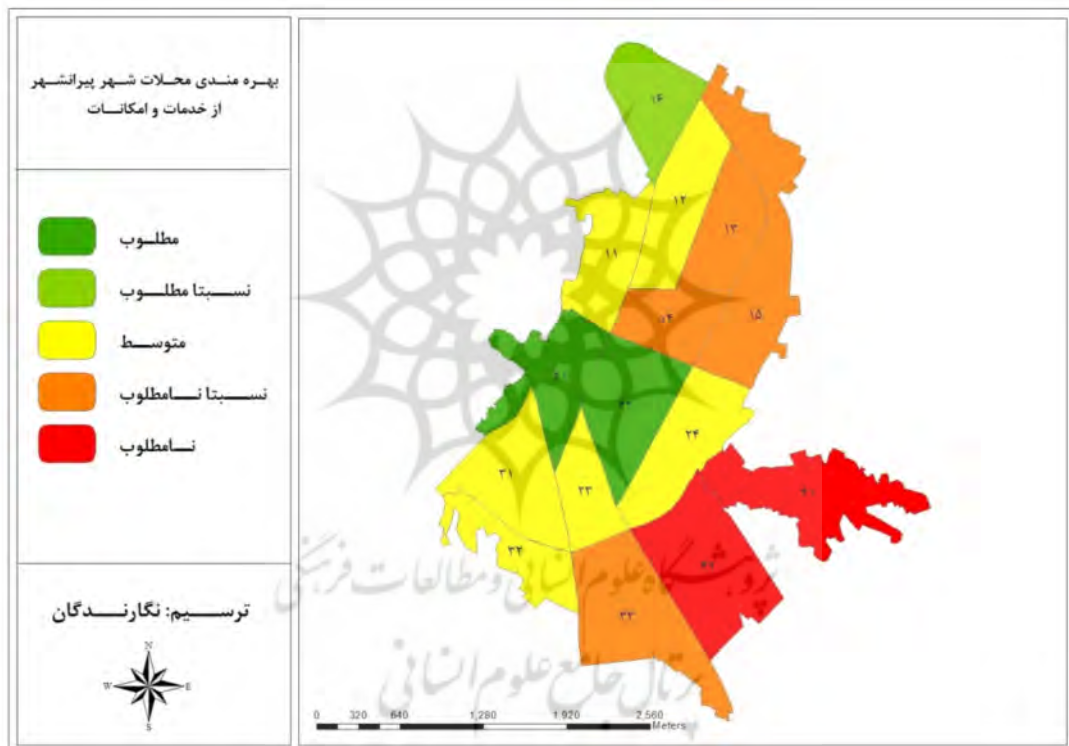
شد. عدد صفر نشان دهنده حداقل امکانات و خدمات و عدد یک نشان دهنده بالاترین میزان دستیابی به امکانات و خدمات است. امتیازات به دست آمده برای هر محله در نمودار شماره ۱ نشان داده شده است. نتایج نشان دهنده این است که در بین محللات شهر پیرانشهر، محله ۴۱ با امتیاز ۰/۰۴ محروم‌ترین محله شهر است و اختلاف زیادی با محللات توسعه یافته مانند محله ۲۱ و ۲۲ به ترتیب با (۰/۵۸) و (۰/۴۶) دارد؛ بنابراین، تفاوت فاحشی در میزان برخورداری محللات شهری از امکانات و خدمات شهری وجود دارد.

با توجه به شاخص‌های بیان شده که شامل کاربری‌های خدماتی جهانگردی، فضای سبز، آموزشی، ورزشی، تأسیسات، اداری، درمانی، تجاری و مذهبی هستند و وزن‌دهی آنها، محللات به لحاظ دسترسی و بهره‌مندی از خدمات سطح‌بندی شده و نقشه حاصل از آن تولید شده است. نتایج نهایی حاصل از تکنیک تاپسیس، میزان امتیاز هر محله را به صورت امتیازی بین ۰ تا ۱ نشان می‌دهد. محللات شهری پیرانشهر براساس میزان دسترسی به کاربری‌ها اولویت‌بندی گردید و میزان امتیاز هر محله را به صورت امتیازی بین ۰ تا ۱ ارائه

نمودار ۱: سطح برخورداری محلات شهری

منبع: محاسبات نگارندگان ۱۳۹۵

شکل ۴: نقشه سطح بندی محلات شهری بر اساس میزان برخورداری از امکانات و خدمات

نتیجه گیری

پیرانشهر، می تواند رهیافت و مساعدتی جهت تعدیل نابرابری های خدماتی و در نهایت نیل به اهداف پایداری شهری باشد. جهت ارزیابی نحوه توزیع خدمات و امکانات شهری در محلات پانزده گانه شهر پیرانشهر، محلات این شهر با استفاده از تکنیک تاپسیس اولویت بندی شده اند؛ نتایج حاصل از آن حاکی از تفاوت چشمگیر بین محلات شهری در میزان برخورداری از کاربری های خدماتی است. چنانکه

نتایج یافته ها مؤید آن است که شهر پیرانشهر نیز مانند اکثریت شهرهای جهان سوم، روند شهری شدن را با عدم تعادل های خدماتی و پراکنش جمعیت تجربه نموده است؛ لذا نیل به عدالت اجتماعی و فضایی در شهر در گرو توزیع عادلانه خدمات شهری با توجه به نیازهای جمعیتی است. تحقیق، کنترل و ایجاد عدالت فضایی و اجتماعی در شهرهای کوچک اندام مانند شهر

بوچانی، محمد حسین (۱۳۸۵). بررسی عدم تعادل‌های فضایی - اجتماعی شهر ایلام از دیدگاه توسعه پایدار، مجله شهرداری‌ها، سال ششم، شماره ۷۳، تهران، صص ۶۹-۶۶.

پور محمدی، محمدرضا (۱۳۹۱). برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری، انتشارات سمت، چاپ دوم، تهران.

پوراحمد، احمد؛ زیاری، کرامت الله؛ محمدی، روح الله (۱۳۹۰). الگوی توزیع فضایی کاربری‌های شهری در شهرهای نفت‌خیز (مطالعه موردی: شهر دو گنبدان)، تحقیقات جغرافیایی، شماره ۲۵ (۹۶)، صص ۵۰-۲۱.

پوراحمد، احمد؛ خلیجی محمدعلی (۱۳۹۳). قابلیت سنجی تحلیل خدمات شهری با استفاده از تکنیک Vikor (مطالعه موردی شهر بناب)، مجله برنامه‌ریزی فضایی، سال چهارم، شماره دوم، صص ۱۶-۱.

تقوایی، مسعود؛ کیومرثی، حسین (۱۳۹۰). سطح‌بندی محلات شهری براساس میزان بهره‌مندی از امکانات و خدمات شهری با بهره‌گیری از تکنیک TOPSIS (مطالعه موردی: محلات شهر آباد)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال دوم، شماره پنجم، صص ۴۲-۲۳.

حاتمی‌نژاد، حسین؛ فرهودی، رحمت‌الله؛ محمدپورجباری، مرتضی (۱۳۸۷). تحلیل نابرابری اجتماعی در برخورداری از کاربری‌های خدمات شهری (مورد مطالعه: شهر اسفراین)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۰ (۶۵)، صص ۸۵-۷۱.

حبیبی، د محسن؛ مسائلی، صدیقه (۱۳۷۸). سرانه کاربری شهری، تهران، انتشارات سازمان ملی زمین و مسکن.

حکمت‌نیا، حسن؛ موسوی، میرنجف (۱۳۸۵). ارزیابی شاخص‌های پایداری در نواحی شهر یزد، مجموعه مقالات همایش جغرافیا و قرن ۲۱، دانشگاه آزاد نجف آباد.

حکمت‌نیا، حسن؛ موسوی، میرنجف (۱۳۹۲). کاربرد مدل در جغرافیا با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای، تهران، انتشارات آزاد پیمان، چاپ سوم.

ذاکریان، ملیحه؛ موسوی، میرنجف؛ باقری کشکولی، علی (۱۳۸۹). تحلیلی بر پراکنش جمعیت و توزیع خدمات در محلات شهری میند از منظر توسعه پایدار، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال اول، شماره دوم، صص ۸۴-۶۱.

رستمی، مسلم؛ شاعلی، جعفر (۱۳۸۸). تحلیل توزیع فضایی خدمات شهری در شهر کرمانشاه، فصلنامه چشم‌انداز جغرافیایی، سال چهارم، شماره ۹، صص ۵۱-۲۷.

رضویان، محمد تقی (۱۳۸۱). برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری، انتشارات مانشی، تهران.

زبردست، اسفندیار (۱۳۸۰). کاربرد فرایند تحلیل سلسله مراتبی در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، نشریه علمی پژوهشی هنرهای زیبا، شماره ۱۰، صص ۲۱-۱۳.

برخوردارترین محله با درجه ۰/۵۸ فاصله زیادی با محروم‌ترین محله با درجه برخورداری ۰/۰۴ دارد. نتایج مدل نزدیک‌ترین همسایه نیز بیانگر توزیع تصادفی خدمات در سطح محلات شهر است. این نشان می‌دهد، با توجه به رشد کالبدی و جمعیتی شهر، مدیریت شهری نیز به دلایلی از جمله کمبود منابع مالی قادر به تأمین خدمات عمومی برای شهروندان نبوده است؛ لذا چشم‌انداز توسعه فضایی شهر بیانگر عدم تعادل فضایی، تمرکز جمعیت و امکانات در محلات مختلف شهر است که با مدیریت و برنامه‌ریزی اصولی شهری می‌توان به سادگی تفاوت موجود بین محلات شهری را کاهش و حتی از میان برد. در صورت عدم برنامه‌ریزی صحیح جهت ارائه تسهیلات عمومی ممکن است توزیع امکانات در سطح شهر الگوی تجمعی و متمرکز داشته باشند که منجر به ایجاد معضلات اساسی در فضای شهر می‌شود؛ بنابراین، تخصیص کاربری‌های خدماتی مورد نیاز محلات بویژه محلات محروم، جهت کاهش نابرابری‌های فضایی و اجتماعی و برقراری عدالت اجتماعی و ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان امری ضروری به نظر می‌رسد؛ پستوجه به مقوله عدالت اجتماعی، فضایی و توزیعی در برخورداری مطلوب و مناسب تمامی محلات شهری به خدمات و برقراری تعادل و تعامل مثبت کارکردهای شهری با توجه به جمعیت محلات، می‌تواند راهگشای برنامه‌ریزان جهت بهبود وضعیت محلات محروم‌تر و راهی در جهت توسعه پایدار شهر پیرانشهر باشد که با نرخ رشدی چشمگیر در حال افزایش جمعیت و گسترش فیزیکی است.

منابع

احدنژاد روشتی، محسن؛ صالحی میثانی، حیدر؛ وثوقی‌راد، لیلا؛ حسینی، سید احمد (۱۳۹۲). نقش ارکان اصلی شهر ایرانی اسلامی در مکان‌گزینی مراکز اقامتی (مورد شناسی: شهر زنجان)، جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، شماره ۷، صص ۱۲۶-۱۱۱.

اصغریپور، محمد جواد (۱۳۸۷). تصمیم‌گیری چند معیاره، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.

شهری (مطالعه موردی: مناطق شهری اصفهان)، مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، سال ۲۱، شماره پیاپی ۳۸، شماره ۲، صص ۸۳-۱۰۰.

هاروی، دیوید (۱۳۷۹). عدالت اجتماعی و شهر، ترجمه فرخ حسامیان و دیگران، شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری، تهران.

وارثی، حمیدرضا؛ بیک محمدی، حسن؛ اکبری، محمود (۱۳۹۰). تحلیل فضایی و برنامه‌ریزی نارسایی‌های مراکز خدمات شهری یاسوج، تحقیقات جغرافیایی، شماره ۲۵، بهار، صص ۷۱-۸۷.

وارثی، حمیدرضا؛ زنگی آبادی، علی؛ یغفوری، حسین (۱۳۸۷). بررسی تطبیقی توزیع خدمات عمومی شهر از منظر عدالت اجتماعی (نمونه موردی: زاهدان)، جغرافیا و توسعه، شماره ۱۱، صص ۱۵۶-۱۳۹.

Camarero, J.J. Gutierrez, E. and Fortin, M.J (2000). Spatial pattern of sub-alpine grassland Eco tones in the Spanish central Pyrenees, *Forest Ecology and Management*, 134: 1-16.

Chapin, Francis. Stuart(1972), *Urban land use planning*, Second edition, University of Illinois.

Drakakis- Smith , David, (2000), *ThirdWorld Cities: Second Edition* , Routledge, London.

Hwang, C. L. and Yoon, K. (1981), "Multiple Attributes Decision Making Methods and Applications", Berlin: Springer.

Liu.c.xu.m, Chen.s.an.jm and Yan.pl (2007) "Assessing the impact of urbanization on regional net primary productivity in Jiangyin County, China". *Journal of Environmental Management*, pp 597-606.

Lotfi, S and Koohsari.M. J (2009). Measuring objective accessibility to neighborhood facilities in the city, A case study: Zone 6 in Tehran, Iran. *Cities*, Vol. 26, No. 1 ,pp. 133-140 .

Marcotullio, Peter, J, (2001), *Asian Urban Sustainability in the era of globalization*, united Nation University, Institute of Advanced Studies, Tokyo, Japan.

Nam, Ng Yun Yu, Xi, Cho (2007)"Spatial and temporal dynamics of urban sprawl along two urban-rural transects: A case study of Guangzhou, China", Available online at www.sciencedirect.com. PP 96-109.

Ngai, E, W.T.E. W.C(2005) : Chan, evolution of knowledge management tools using AHP, expert systems with application.

Sun, c. (2010). A performance evaluation model by integrating fuzzy AHP and fuzzy TOPSIS methods. *Expert Systems with Applications*, 37(12), 7745-7754.

زیاری، کرامت‌الله (۱۳۸۱). برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه تهران.

زیاری، کرامت‌الله؛ زنجیرچی، سیدمحمود؛ سرخ‌کمال، کبری (۱۳۸۹). بررسی و رتبه‌بندی درجه توسعه‌یافتگی شهرستان‌های خراسان رضوی با استفاده از تکنیک تاپسیس، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۲، صص ۳۰-۱۷.

شفیعی، یوسف (۱۳۸۶). توزیع فضایی خدمات بهداشتی- درمانی در شهر زنجان با استفاده از GIS، دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

شکویی، حسین (۱۳۷۴). دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری، انتشارات سمت.

شبیعه، اسماعیل (۱۳۸۰). مقدمه‌ای بر مبانی برنامه‌ریزی شهری، انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران.

عابدین درکوش، سعید (۱۳۸۲). درآمدی بر اقتصاد شهری، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، چاپ ششم.

عسگری، علی؛ اسد رازانی و پدرام رخشانی (۱۳۸۱). برنامه‌ریزی کاربری اراضی (سیستم‌ها و مدل‌ها)، انتشارات نور علم، چاپ اول، همدان.

قنبری، حکیمه؛ احد نژاد روشتی، محسن (۱۳۸۸). کاربرد GIS در تحلیل جریان‌های حمل و نقل و بررسی و اجرای مدل تحلیل شبکه و تعیین الگوریتم‌های کوتاه‌ترین مسیر در آن (نمونه مورد مطالعه: استان آذربایجان شرقی - تبریز)، همایش سراسری اطلاعات مکانی دانشگاه صنعتی مالک اشتر.

کامیار، غلامرضا (۱۳۸۷). حقوق شهری و شهرسازی، انتشارات مجد، چاپ دوم، تهران.

کلانتری، عبدالحسین، آرش نصر اصفهانی و هاشم آرام (۱۳۹۲). عدالت در شهر ۲ (توزیع فضایی امکانات و خدمات و تناسب آن با جمعیت ساکن در مناطق شهر تهران)، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، معاونت علم و فناوری.

مهندسین مشاور آرمان شهر (۱۳۷۹). تدوین شیوه‌های ارتقاء بهره‌وری خدمات شهری، جلد اول.

میره ای، محمد؛ کلانتری خلیل آبادی، حسین (۱۳۹۰). آشنایی با طرح‌های توسعه شهری در ایران، انتشارات شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، چاپ اول.

نسترن، مهین (۱۳۸۰). تحلیلی بر سنجش درجه تمرکز و پراکنش شاخص‌های بهداشتی- درمانی شهر اصفهان، مجله پژوهشی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان صص ۱۶۲-۱۴۵.

نسترن، مهین؛ ابوالحسنی، فرحناز؛ ایزدی، ملیحه (۱۳۸۹). کاربرد تکنیک تاپسیس در تحلیل و اولویت‌بندی توسعه پایدار مناطق

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی